

Fakta om fossile og nålevende blekkspruter (Cephalopoda)

Elsebeth Thomsen, Seksjon for naturvitenskap

De eldste fossile blekkspruter er funnet i lag fra kambrium. Vi kjenner ca. 10.000 fossile og 650 nålevende blekkspruter, herav 11 arter som finnes utenfor kysten av Norge og Svalbard. De viktigste fossilene hører til 3 grupper, nautiloidene, ammonoidene og coeloidene.

Nautiloidene har kun én nålevende slekt, *Nautilus*. Denne har gitt navn til to berømte ubåter; Kaptein Nemos ubåt i Jules Vernes roman "*En verdensomseiling under havet*", og den virkelige ubåten som var den første til å passere Nordpolen under isen.

Ammonoidene omfatter ammonitter som alle er utdøde. De er viktige ledefossiler for trias, jura og kritt.

Coeloidene kalles også egentlige blekkspruter og omfatter nesten alle nålevende arter. De har enten et indre skall, som *Sepia officinalis*, eller mangler skall som *Todarodes sagittatus* (akkar). Belemnittene er fossile coleoider som har et indre skall av kalsitt (en stabil form av kalsiumkarbonat). De er gode ledefossiler for jura- og kritt-periodene.

Blekkspruter har enten et ytre skall, et indre skall eller er helt uten skall. Det ytre skallet kan være ornamentert og består generelt hovedsakelig av aragonitt (en ustabil form for kalsiumkarbonat). Skallet tjener dels som beskyttelse for den bløte kroppen og dels som et hydrostatisk organ som regulerer dyrets oppdrift. Formen varierer fra rette til spiralsnodde skall. Skallet er inndelt i kamre av skillevegger (septa). Disse har en liten åpning som en streng av vev (sipho) går gjennom. Kontakten mellom skillevegg og skallvegg kalles suturen. Skilleveggen kan være enkel som hos nautiloidene, eller mer komplisert foldet som hos ammonoidene. Jo mer foldet skilleveggen er, desto bedre avstiver den skallet. Dyret selv bor i det yngste (ytterste) kammeret, mens de eldre kamrene er fylt med en blanding av væske og gass. Sipho regulerer væskemengden og dermed dyrets egenvekt. Ved å variere forholdet mellom væske og gass kan dyret stige oppover eller synke nedover mot havbunnen.

Rundt munnen til nålevende blekkspruter sitter 8 eller 10 tentakler ("armer"), utstyrt med sugekopper eller kroker. Øyet er velutviklet og nesten like godt som et primitivt virveldyrøye. Blekkspruter er rovdyr som biter og rasper opp byttet. De har to eller fire gjeller. Foten er omdannet til en trakt som kan støte ut en vannstrøm som sender dyret bakover. Betegnelsen blekkspruter skyldes at noen arter har en blekksekk som tømmes når dyret ønsker å flykte eller skjule seg.